

Knjiga o dijakronijskoj semantici

Aida Korajac

(Ida Raffaelli: *Značenje kroz vrijeme. Poglavlja iz dijakronijske semantike*, Zagreb: Naklada Disput, 2008.)

Značenje kroz vrijeme knjiga je u kojoj autorica — Ida Raffaelli — iznosi, kako i podnaslov *Poglavlja iz dijakronijske semantike* najavljuje, sustavan povijesno-kritički prikaz dijakronijske semantike.

Autorica se u navedenim poglavljima bavi, redom: dijakronijskom semantikom i etimologijom, teorijskim osnovama dijakronijske semantike, svezom i odnosom polisemije i dijakronijske semantike, čimbenicima semantičkih promjena i nastankom polisemije, mogućnostima rekonstrukcije u dijakronijskoj semantici te poredbenom dijakronijskom onomasiologijom kao i pravilnostima i posebnostima konceptnih sveza, i to radi definiranja zadaća, granica, metoda i teorijskih temelja dijakronijske semantike koja takvim određenjem dobiva status zasebne lingvističke discipline, ravnopravne etimologiji.

I. poglavlje

U prvom poglavlju autorica govori o razvoju dijakronijske semantike — od njezinih početaka (njih vezuje uz imena Michela Bréala, Antoineta Meilleta i Gustafa Sternea, koji su svoja istraživanja odvojili od etimologije) pa do ustrojavanja etablirane lingvističke discipline — te o njezinu odnosu s etimologijom, a kao njihovu dodirnu točku navodi povijesnu perspektivu proučavanja značenja leksema, dok razlike vidi u uporabi različitoga metodološkoga aparata.

O zadaćama etimologije autorica govori kroz tumačenja Guirauda, Duboisa, Simeona te Vinje. Zanimljivo je kako je *etimon* — odnosno, kako pojašnjava autorica, morfonološko i semantičko ishodište leksema koje može biti naslijeđeno iz jezika pretka ili posuđeno iz nekoga drugoga jezika — u hrvatskomu jeziku praslavenski rekonstruirani oblik leksema. Navodi i kako Skok i Gluhak, u svojim etimološkim rječnicima, prikazuju rekonstrukcije indoeuropskih korijena za hrvatske lekseme. Autorica pokazuje poseban

interes za određivanjem pravilnosti semantičkih promjena te njihovim tumačenjem, koje većina etimoloških rječnika ne nudi. Vjerojatno otud i zanimanje za dijakronijsku disciplinu jer upravo ta disciplina, kako saznajemo, može dati odgovore na pitanja o tome koji mehanizmi uvjetuju pojedine promjene te kako nastaju konceptne sveze tijekom jezičnoga razvoja. Kao značajne mehanizme motivacijskih procesa autorica navodi metonimijske i metaforičke motiviranosti značenja.

Dajući pregled povijesnoga razvoja dijakronijske semantike, autorica kao ključna imena — koja su odredila jednu od temeljnih zadaća dijakronijske semantike, a to je definiranje čimbenika koji uvjetuju semantičke promjene — navodi Meilleta, Bréala, Sternea, Coseriuu te Ducháčeka, dok kao ključno razdoblje u oblikovanju dijakronijske semantike kao lingvističke discipline navodi 90-e godine XX. stoljeća iz kojih, kao vrlo značajne, izdvaja lingvističke djelatnosti Dirka Geeraertsu i Eva Sweetsera.

Iz autoričina izlaganja razvidno je kako je dijakronijska semantika proizašla iz predstrukturalističkih tumačenja čimbenika promjena značenja (vezanih uz čovjekovu potrebu za komuniciranjem), zatim iz strukturalističkih tumačenja i teorijsko-metodološkoga usustavljanja dijakronijske semantike kao zasebne discipline te iz kognitivnolingvističkih tumačenja koja jezik smatraju dijelom čovjekovih kognitivnih sposobnosti.

II. poglavlje

U drugomu poglavlju riječ je o teorijskim osnovama dijakronijske semantike, tj. o teorijsko-metodološkim promišljanjima u određenju metoda dijakronijske semantike.

Na početku drugoga poglavlja postavlja se pitanje uvjetovanosti jezičnih promjena na što autorica donosi odgovore triju različitih stajališta. Tako npr. Bréal, W. von Humboldt te Meillet jezične promjene vide u kulturnim, društvenim i političkim, tj. izvanjezičnim promjenama, dok Coseriu izvanjezične čimbenike ne smatra bitnima za promjenu unutrašnje strukture jezika, a Sterne pak razlog semantičkih promjena vidi u čovjekovim mentalnim strukturama.

U drugom dijelu drugoga poglavlja kao jedna od temeljnih postavki za suvremeno razumijevanje dijakronijske semantike ističe se razgraničenje sinkronije — kao opisa jezičnoga funkcioniranja — od dijakronije — kao utvrđivanja jezičnih promjena. Dakle, dijakronija predstavlja čimbenike koji su uzroci jezičnih promjena, dok se sinkronija odnosi na stanja jezičnih odnosa. Autorica donosi dva suprotna stajališta o odnosu sinkronija-dijakronija. Prvo je Saussureova stajalište prema kojem sinkronijska i dijakronijska izučavanja nemaju ništa zajedničko. Pri tom se za sinkroniju nudi sinonim *supostojanje*, a za dijakroniju *susljednost* ili *uzastopnost*.

Drugo je Jakobsonovo stajalište koje ukazuje na nužnost prožimanja sinkronije i dijakronije. Autorica naglašava kako su *statičnost* i *dinamičnost*, kao i *trajnost* i *promjenjivost*, obilježja i sinkronije i dijakronije — čime se približava Jakobsonovoj tezi. Međutim, ističe (i obrazlaže) prednost pojma *stabilnost* nad pojmom *statičnost* te opreku *stabilnost* — *dinamika* smatra ključnom za tumačenje i razumijevanje funkcionalne naravi jezika. Govoreći o jeziku i govoru, dolazi do pojma *inovacije* te, ukratko, iznosi Coseriuovo stajalište prema kojem su *inovacije* uvijek individualne, anonimne, ali ne i impersonalne pojave te da ih treba razlikovati od *promjena*, o kojima se može govoriti isključivo ako neka *inovacija* postane opća, pravilna i kolektivna. Kao opoziciju takvom stajalištu navodi Györiovo stajalište, koje pristaje uz kognitivnu lingvistiku. Osim kriterija *kolektivnosti*, o kojem govori Coseriu pri razlikovanju *inovacija* od *promjena*, autorica navodi i kriterij *strukturno-konceptne utemeljenosti*. Taj kriterij oprimjeruje glagolom *pričati* koji se pojavljuje u istim sintaktičko-semantičkim strukturama kao glagol *govoriti* te ga time potiskuje iz uporabe. Pritom *inovacijom* smatra samu spomenutu pojavu, dok *promjenom* smatra visoku čestotnost takve pojave. Dakle, autorica navodi dvije osnove postavke kojima nastoji argumentirati tezu o nedjeljivosti sinkronije od dijakronije, a to su: odnos *stabilnost* — *dinamika* i odnos *inovacija* — *promjena*, a obje su objedinjene spregom komunikacijske i kognitivne funkcije jezika.

Autorica obrazlaže zašto daje prednost dijakronijskoj semantici pred historijskom te iznosi njihove razlike. Tako, prema riječima autorice, dijakronijska semantika podržava tezu o nedjeljivosti sinkronije i dijakronije, dok historijska semantika ima suprotno stajalište. Historijska semantika bavi se uzrocima promjena leksičko-semantičkih struktura u nekom prošlom vremenu, vremenu koje prethodi sinkroniji, dok se dijakronijska semantika bavi jezičnim stanjima u prošlosti, ali promatra i kako se dijakronijske promjene očituju u sinkronijskom jezičnom trenutku. Autorica ističe kako dijakronijska semantika uključuje tri temeljna vida izučavanja leksičko-semantičkih struktura, a to su: opis polisemnih leksema kao sinkronijskoga odraza dijakronijskih promjena, opis čimbenika koji dovode do promjena leksičko-semantičkih struktura te rekonstrukcija semasioloških i onomasioloških struktura (o kojima je više riječi u petom poglavlju).

III. poglavlje

Treće poglavlje posvećeno je opisu važnosti polisemije u dijakronijskoj semantici, jer krenuvši od stajališta kognitivnih lingvista (Winters i Sweetser) da je polisemija sinkronijski odraz dijakronijskih promjena, polisemija postaje argument teze o nedjeljivosti sinkronije i dijakronije. Autorica čak polisemiju smatra jednim od najvažnijih lingvističkih pitanja od antike do

suvremenih lingvističkih pristupa. Naglašava kako je polisemija odraz istovremenoga djelovanja *stabilnosti* i *dinamike*. Na sinkronijskoj razini jezičnoga funkcioniranja polisemija zadovoljava kriterij *jezične ekonomije*, ali i *učinkovitosti* i *izražajnosti*, dok nastanak polisemije ovisi o sprezi *kognitivne* i *komunikacijske jezične funkcije* koje omogućavaju da se o novomu umnomu sadržaju komunicira pomoću postojećih jezičnih oblika. Kada govori o određenju strukturno stabilnoga dijela polisemnoga leksema, autorica naglašava kako se uz *prototip* ili *tipično značenje* leksema pozornost treba posvetiti i *shemi* kao bitnom čimbeniku u određenju stabilnoga dijela polisemne strukture. Navodi tri načelna načina određenja prototipnoga leksema, a to su: intuicija govornika, čestotnost te značenjsko ishodište. Pojašnjava i razliku između *kategorijalne prototipnosti* i *leksičko-semantičke tipičnosti*, čime postaje jasno kako tipično značenje leksema u određenom sinkronijskom trenutku ne mora biti značenjskim ishodištem, već je najčešće metaforički i metonimijski motivirano. Autorica ističe dva načela ustroja višeznačnih leksičkih struktura, a to su: načelo *prototipnosti*, koji djeluje na mehanizmu *proširenja* te *shematski koncept*, koji djeluje na mehanizmu *razrade* jednoga obilježja sheme čiji je rezultat *oprimjerenje*, a oba su mehanizma višestruko povezana. Autorica zaključuje kako je u određenju polisemne strukture *shema* nužna — polisemnom se jedinicom smatra tek ona jedinica kod koje možemo utvrditi zajedničku *shemu*, a u protivnomu je riječ tek o homonimima. Dakle, dinamika polisemnih leksičkih struktura postiže se mehanizmom *proširenja* i mehanizmom *razrade*. *Proširenje* se odnosi na procese *metafore* i *metonimije*, a *razrada* na organizaciju specifičnih koncepata u odnosu na *shemu*.

Autorica nadalje govori o *konceptnoj* i *semantičkoj inovativnosti*, a dotiče se i Coseriuove *trenutačne kategorizacije* koju uspoređuje s Bréalovim i Ullmannovim *pomakom u značenju* te Benvenisteovim *značenjskim nijansama*. Kao važne kriterije pri određivanju razlika između *značenjskih nijansi* ili *konceptnih inovacija* i *semantičkih promjena* navodi kriterij *konvencionalnosti* i *kolektivnosti*, dok za razdiobu *značenja* od *značenjskih nijansi* navodi kriterij *strukturno-konceptne utemeljenosti*. Između termina *značenjska nijansa* i *konceptna inovacija* autorica se odlučuje za termin *značenjska nijansa* koji se, kako objašnjava, odnosi na svaku novu ili drukčiju uporabu ili kontekstno ostvarenje nekoga leksema. Zaključuje kako postoje tri kriterija na temelju kojih razlikujemo *inovacije* od *promjena*, a to su: konvencionalnost, kolektivnost i strukturno-konceptna utemeljenost. U daljem tekstu autorica dosta pozornosti posvećuje metafori i metonimiji kao dvama bitnim dinamičkim obilježjima ustroja polisemnih struktura. Pri tumačenju metafore navodi postojanje *izvorne* i *ciljne domene* koje se spajaju na temelju konceptne sličnosti, dok za metonimiju kaže da se ostvaruje unutar jedne *domene* ili *matrice domena*, i to na konceptu bliskosti. Naravno, obje

teze oprimjeruje te razrađuje i uspoređuje sa sličnim tumačenjima. Također postavlja pitanje nužnosti odvajanja metonimijskih od metaforičkih procesa te dolazi do postavke o *metonimijski utemeljenim metaforama*. Autorica detaljno razrađuje i Langackerovo načelo ustroja *složenih umreženih kategorija*.

Osim definiranja i razlikovanja polisemnih leksičkih jedinica, zadaća je ovoga poglavlja — kako kaže autorica — i njihovo klasificiranje. Navodi Lyonsovu i Ducháčekovu klasifikaciju, koje se temelje na kriterijima razdvajanja polisema od homonima, te nešto sustavniju Picocheinu klasifikaciju koja se temelji na Guillaumeovim teorijskim postavkama. Picoche polisemne lekseme klasificira u tri skupine: statične, subducirane te semantičke arhetipove. Autorica stvara vlastitu klasifikaciju polisemnih leksema koja se temelji na sprezi dijakronije i sinkronije, i to kroz načela stabilnosti i dinamike. Poliseme dijeli u tri velike skupine, a to su: *stabilni polisemni leksemi*, *stabilno-dinamički polisemni leksemi* te *dinamički polisemni leksemi*. Krenuvši od osnovne teze o trima osnovnim polisemnim skupinama, tj. da *stabilni polisemni leksemi* odražavaju dijakronijsku stabilnost u sinkronijskom trenutku, da *dinamički polisemni leksemi* upućuju na dijakronijsku dinamiku u sinkronijskom trenutku te da *stabilno-dinamički polisemni leksemi* upućuju na djelomičnu dijakronijsku stabilnost, ali i na intenzivnu dijakronijsku dinamiku, autorica iscrpno razrađuje donesene postavke uz praktične primjere. Pritom kod *stabilnih polisemnih leksema* razlikuje dvije potkategorije: *polisemne lekseme bliske monosemnom leksemima* te *polisemne lekseme s uredno ustrojenim značenjskim nijansama*. Kod istih leksema razlikuje lekseme s apsolutnom te relativnom dijakronijskom stabilnošću. Autorica *stabilne polisemne lekseme bliske monosemnom leksemima* nastoji razjasniti kroz primjer francuskoga glagola *aimer* (“voljeti”) te starofrancuskih leksema *liez* i *joians* (“veseo”, “radostan”), dok *stabilne uredno ustrojene polisemne lekseme* pojašnjava primjerima glagola *vidjeti* te primjerima leksema *korigen* i *glava*. Primjeri leksema *oštar* te *skinuti* poslužili su za objašnjavanje *stabilno-dinamičkih polisemnih leksema*. *Dinamičke polisemne lekseme* autorica klasificira u dvije temeljne potkategorije, a to su: *polisemni leksemi bliski homonimima* te *polisemni leksemi kojima je tipično značenje metaforički/metonimijski motivirano*. Za oprimjerenje dinamičkih polisemnih leksema bliskih homonimima autorici su poslužili leksemi *stanica*, *park* te *list*, dok su za tumačenje *polisemnih leksema s metaforički/metonimijski motiviranim tipičnim značenjem* poslužili leksemi *trudan* i *tištati*. Autorica naglašava kako provedenom klasifikacijom nisu obuhvaćeni svi tipovi polisemnih struktura te da je teško povući precizne crte razgraničenja među pojedinim kategorijama polisemnih leksema. Kao prilog toj tvrdnji navodi primjer leksema *jasan* za koji utvrđuje da se ne može uvrstiti ni u jednu kategoriju polisemnih leksema zbog svojega specifičnoga ustroja u sinkronijskom

trenutku. Primjerom leksema *jasan* autorica također potvrđuje tezu o nedjeljivosti sinkronije od dijakronije te činjenicu da u sinkronijskom trenutku možemo biti svjedocima intenzivnih dijakronijskih promjena.

IV. poglavlje

Čimbenici semantičkih promjena te nastanak polisemije tema su četvrtoga poglavlja. Odmah na početku autorica razlikuje dvije kategorije čimbenika, a to su čimbenici koji proizlaze iz pojavnosti u stvarnome svijetu te čimbenici koji proizlaze iz čovjekova poimanja svijeta. Dalje, govoreći o jeziku kao društvenoj pojavnosti i dijelu čovjekovih kognitivnih sposobnosti, autorica nudi i podjelu čimbenika na one koji proizlaze iz uklopljenosti jezika u društvo i svijet u kojem se njime komunicira te one koji su rezultatom čovjekovih kognitivnih procesa. Također iznosi vrste čimbenika semantičkih promjena prema klasifikaciji lingvista — Ullmanna, Guirauda, Coseriu, Meilleta te Sternea. Ističe kako Ullmann čvrsto razgraničava *uzroke* semantičkih promjena od *izvora* polisemije te kako Ullman *uzroke* dijeli u tri skupine — jezične, povijesne i društvene, dok *izvore* polisemije razvrstava u četiri skupine — pomak u značenju, figurativni izrazi, pučka etimologija te utjecaj stranih riječi. Lingvist D. Geeraerts vrši reinterpetaciju Ullmanove podjele te za Ullmanove *izvore* kaže kako bi se trebali tumačiti kao *mehanizmi*, a *uzroci* kao *razlozi* ili motivi koji utječu na aktiviranje mehanizama.

Autorica takvo tumačenje smatra funkcionalnijim, no dodaje i da bi *razloge* trebalo terminološki i teorijski preoblikovati te jezične uzroke (razloge) tumači kao *kognitivno-jezične razloge*. Za kognitivno-jezične razloge kaže da obuhvaćaju obosmjerno djelovanje kognitivnih i jezičnih procesa, tj. s jedne strane potrebu za mentalnim procesuiranjem stvarnoga svijeta i za komunikacijom o novome mentalnom sadržaju i, s druge strane, utjecaj jezičnih struktura. Kao kognitivno-jezične uzroke navodi *gramatikalizaciju* te principe *ekonomičnosti*, *učinkovitosti* i *izražajnosti*. Autorica smatra da bi umjesto termina *povijesni uzroci* bolje bilo rabiti termin *inovativni razlozi*. Svoje stajalište argumentira tumačenjem leksema *ručak* kao primjerom novosti/inovacije u stvarnome svijetu koja je utjecala na promjenu leksičkih i semantičkih struktura. Autorica Ullmanovoj (odnosno Meilletovoj) razdiobi društvenih uzroka dodaje još neke vidove segmentiranja društva za koje smatra da utječu na jezične promjene, a to su: supkulturne skupine (pripadnici različitih pokreta), generacijske skupine i obrazovne skupine, a svaku skupinu dodatno pojašnjava i oprimjeruje.

Govoreći o mehanizmima semantičkih promjena autorica navodi Geeraertsovu klasifikaciju mehanizama semantičkih promjena na *metaforu*, *metonimiju*, *specijalizaciju*, *generalizaciju* te *analogiju*. Prva četiri mehanizma pojašnjava na temelju leksema *korijen*, dok analogiju pojašnjava leksemima

ljut i *žestok*. Iz izlaganja zaključuje kako su metafora, metonimija, generalizacija i specijalizacija unutarnji mehanizmi, jer djeluju na pojedinačnu konceptno-jezičnu strukturu mijenjajući je, te su neovisni o mehanizmima koji zahvaćaju slične strukture, dok analogija — koja pretpostavlja postojanje barem dvaju bliskih konceptno-jezičnih materijala — djeluje izvana. Takvo određenje mehanizama dade se još specificirati te autorica unutarnje mehanizme podvrgava dvjema potkategorijama i to *primarnim mehanizmima* (metafora, metonimija) te *sekundarnim mehanizmima* (specijalizacija i generalizacija). Osim toga, autorica navodi još jedan mehanizam, koji uvodi Bréal te preuzima Ullman, a riječ je o — *razdiobi*, o mehanizmu koji, kako pojašnjava autorica, utječe na dijakronijski odnos između dvaju ili više sinonima, a podrazumijeva da se sinonimi slične semantičke strukture s vremenom počinju značenjski razlikovati. Razdioba je, kao i analogija, izvanjski mehanizam, no za razliku od analogije koja potiče aktiviranje istih mehanizama kod dvaju konceptno-jezičnih materijala, razdioba potiče aktiviranje različitih i različito usmjerenih mehanizama — što je autorica vrlo slikovito objasnila leksemima *ljut* i *žestok*.

V. poglavlje

Peto poglavlje autorica je namijenila propitivanju mogućnosti rekonstrukcije semantičkih struktura, što je — uz klasifikaciju polisemnih leksema kao dijakronijskih struktura te definiranje i klasifikaciju čimbenika semantičkih promjena — treća zadaća dijakronijske semantike.

Definiranjem *rekonstrukcije* u dijakronijskoj semantici kao pojavu susljednih odnosa i sveza u semantičkoj strukturi nekoga leksema, autorica razlikuje *semasiološki pristup* koji podrazumijeva postojanje susljednoga ustroja među značenjima semantičke strukture leksema te *onomasiološki pristup*, dakle postojanje susljednoga ustroja među leksemima koji se odnose na isti koncept ili bliske koncepte. Dakle, *semasiološki pristup* daje prednost rekonstrukciji pojedinačnih polisemnih leksema, dok *onomasiološki pristup* daje prednost definiranju međuleksičkih odnosa, tj. principu *imenovanja*. Začetnik je tih dvaju pristupa K. Baldinger. Autorica navodi *rekonstrukciju susljednosti* te *rekonstrukciju stanja* kao dva temeljna vida opisa koja obuhvaća rekonstrukcija semasioloških struktura. Pritom rekonstrukciju susljednosti određuje kao opis pojedinačnih semasioloških struktura kroz vrijeme, a rekonstrukciju stanja određuje kao opis pojedinačnih semasioloških struktura u određenom prošlom razdoblju jezičnoga razvoja. Dodaje kako osim rekonstrukcije semasioloških struktura dijakronijska semantika, utemeljena na teorijskim postavkama kognitivne lingvistike, otvara i mogućnost rekonstrukcije konceptnih struktura. Rekonstrukciji semasiološke strukture autorica daje tri osnovne zadaće: odrediti mehanizme koji su zahvatili

pojedinu konceptnu ili leksičku kategoriju, odrediti kada su i u kojim uvjetima značenjske nijanse ili konceptne inovacije postale značenjima ili semantičkim promjenama te definirati stabilni dio leksema. Napominje i da je vrlo važno razlikovati *semasiološku stabilnost/rubnost* od *dijakronijske stabilnosti/rubnosti*.

Autorica govori o Blankovim postavkama *dijakronijske kognitivne onomasiologije* koje oprimjeruje njegovim konceptom *šibica*, no odlučuje se za nešto drugačije tumačenje dijakronijske onomasiologije te kaže da je riječ o *poredbenoj dijakronijskoj onomasiologiji*, koja podrazumijeva rekonstrukciju onomasiološke strukture sagledane u uskoj sprezi sa semasiološkom strukturom.

Kako bi se rekonstrukcija semasioloških i onomasioloških struktura provela sustavno, autorica navodi da je nužno objediniti tri pristupa rekonstrukciji, a to su: obrada računalno pripremljenih korpusa, analiza leksikografskih izvora te kontekstna analiza.

Rekonstrukciju stanja semasiološke strukture autorica ilustrira detaljnom analizom starofrancuskih leksema *preuz* i *hardiz* (*hrabrost*, *čestitost* ili *odvažnost*), dok za ilustraciju rekonstrukcije susljednosti semasiološke strukture poduzima preciznu analizu leksema *trudan* te *ljut*, a analizu obaju leksema dopunjava grafičkim prikazom.

Pojedinačnu semasiološku analizu, prema riječima autorice, valja upotrijebiti *poredbenom semasiološkom analizom*, kako bismo vidjeli što se događa s bliskim konceptima te sinonimskim leksemima u istom jeziku, ali i u različitim jezicima. Autorica navodi primjer hrvatskoga leksema *ljut* te francuskoga leksema *fier* kod kojih se, provedbom poredbene dijakronijske semasiološke analize, uočavaju gotovo identične konceptne sveze tijekom njihova dijakronijskoga razvoja.

Autorica zaključuje kako je poredbena dijakronijska semasiološka analiza otvorila pitanje postojanja drugih leksema u indoeuropskoj jezičnoj porodici koji leksikaliziraju iste konceptne sveze. Također zaključuje kako je poredbena dijakronijska semasiološka analiza preduvjet uspješne poredbene onomasiološke analize jer upućuje na činjenicu da su dva leksema iz dvaju različitih jezika imenovala iste konceptne sveze.

VI. poglavlje

Poredbena dijakronijska onomasiologija osnovna je tema šestoga poglavlja.

Onomasiološki pristup, upozorava autorica, podrazumijeva *imenovanje* određenoga koncepta. Predmet su proučavanja, dakle, leksičke jedinice koje nemaju isti etimon, ali imaju isti koncept. No, dodaje autorica, predmet proučavanja mogu biti i leksemi različitih jezika koji su leksičkim odrazom istoga etimona. Autorica tezu da se onomasiološkim pristupom mogu otkriti

pravilnosti u konceptualizaciji stvarnoga svijeta, koje potvrđuju da su sveze među određenim konceptima svojstvene različitim kulturama i jezicima te su uvjetovane čovjekovim poimanjem svijeta pomoću vlastitoga tijela i njihovih obilježja, potvrđuje primjerom glagola *vidjeti* koji u indoeuropskoj jezičnoj porodici često znači i *znati*.

Metodu poredbene dijakronijske onomasiologije autorica pojašnjava ba-veći se pitanjem koje konceptne sveze povezuju sljedeće, etimološki različite, lekseme: *zvijer*, *okus*, *vjetar* i *čovjek*. Provedbom poredbene dijakronijske onomasiologije na navedenim primjerima autorica dolazi do zaključka da se može govoriti o učestalom i pravilno oblikovanom *kulturnome modelu* — ‘divlja zvijer’ $\longleftrightarrow$ ‘žestina’ (‘okus’/‘vremenske prilike’/ $\rightarrow$ ‘čovjek’ koji se na različite načine leksikalizira u različitim razdobljima razvoja indoeuropskih jezika. Nadalje pojašnjava kako je koncept ‘žestina’ središnjim strukturnim elementom toga kulturnoga modela jer se s pomoću njega razumijevaju ‘divlje zvijeri’, ‘okus’, ‘vremenske prilike’, ‘osjećaji’ i ‘čovjekova stanja i osobine’. Autoričin primjer pokazuje sustavnu povezanost tih leksema u indoeuropskoj jezičnoj porodici, no kulturni modeli mogu se odrediti i u drugim jezičnim skupinama.

Sljedeći autoričin primjer odnosi se na uočavanje pravilnosti i posebnosti poimanja *straha* u indoeuropskoj jezičnoj porodici. Nakon provedene analize autorica, između ostaloga, dolazi do zaključka o postojanju pravilnosti u konceptualizaciji ‘straha’ pomoću glagola sa značenjem ‘tresti’.

Zaključak

U svojoj knjizi *Značenje kroz vrijeme* lingvistica Ida Raffaelli posvetila se definiranju teorijskih i metodoloških dosega dijakronijske sematike, oslanjajući se pritom na načela kognitivne lingvistike te postavke predstrukturalističke i strukturalističke semantike.

Svoja teorijska izlaganja dopunjava osvrtom na tumačenja značajnih lingvista te bogatom egzemplifikacijom. Leksičke primjere — na kojima tumači i potvrđuje svoje postavke — autorica, osim iz hrvatskoga, uzima i iz engleskoga te starofrancuskoga i francuskoga jezika.

Jednom navedene primjere autorica ne napušta, nego ih na više mjesta u knjizi spominje i pojašnjava čime čitatelju omogućuje sagledavanje pojedinoga leksema iz različitih lingvističkih perspektiva te dobivanje potpunije slike o razlozima i načinima njihova postajanja i oblikovanja.

Suvremenost obrade naslovne teme očituje se u zanimljivim, stanovnicima 21. stoljeća bliskim, egzemplifikatornim leksemima koji su dio elektronske pismenosti, npr. glagol *prepržiti* (u značenju *presnimiti*) ili glagol *skinuti* (u značenju preuzeti ili kopirati nešto s interneta), kao i leksem *miš* (kao računalno pomagalo) te mnogi drugi leksemi.

Za snalaženje među autoričnim izlaganjima korisne su grafičke intervencije poput isticanja pojmova debelo ili kurzivom otisnutim slovima te preglednih shematskih prikaza. Po pitanju grafičke koncepcije knjige jedini bi nedostatak bio naslovljavanje uvodnoga teksta brojem jedan što dovodi do toga da je prvo poglavlje označeno brojem dva, drugo poglavlje brojem tri i tako do kraja što može (ali kod pozornoga čitatelja i ne mora) dovesti do konfuzije pri osvrtanju ili referiranju na pojedina poglavlja.

Nakon uvodnoga teksta u kojem autorica izlaže čime će se baviti u ovoj knjizi te nakon šest različito naslovljenih poglavlja u kojima se raspravlja o najavljenom, autorica piše i svojevrsni zaključak, i to na hrvatskom, engleskom i francuskom, u kojem otkriva razloge bavljenja dijakronijskom semantikom te iznosi sažetke zaključaka do kojih je došla u pojedinom poglavlju.

Implikacija vremena, kao jedne od naslovnih odrednica knjige, očituje se i na njezinoj naslovnici za čije je likovno oblikovanje poslužio predložak minijature braće Limbourga iz *Très Riches Heures du Duc de Berry* (*Veoma sretni sati vojvode od Berryja*) što je remek-djelo francuske iluminacije.